
Lidija VASOVIĆ

U PARTIZANIMA, NA JUGU SRBIJE

Lidija Vasović je rođena 14. avgusta 1925. godine u Beogradu. Otac joj je bio Majer Levi, rođen 14. aprila 1893. u Odesi, a majka Pesija Filipina Levi, devojačko Kenigfest (Königfest), rođena 14. septembra 1985. u Sinferopolju (Rusija), iako u rodnom listu piše da su oboje rođeni u Carigradu. Upoznali su se i venčali u Carigradu gde su živeli. Imala je brata Jakova, rođenog 3. jula 1923. godine u Beču.

Oca i brata Jakova Nemci su streljali 1942. godine u Leskovcu. Majka je, prema podacima Crvenog krsta, streljana 11. avgusta 1942. godine u Jajincima,

iako su neki očevici koji su bili sa njom na Banjici rekli da je umrla od batina.

Posle rata je završila gimnaziju i upisala fakultet, ali je zbog bolesti odustala od studija. Radila je u SUP-u Srbije, a zatim u Saveznom SUP-u, odakle je otišla u penziju. Suprug Dragoljub Vasović je umro 1991. godine. Ima dve kćerke, Jelenu Vasović-Vujadinović koja sa dvoje dece živi u Izraelu. U Jugoslaviji je bila novinarka na TV. Druga kćerka Mirjana je vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka, doktor je psiholoških nauka i ima jednu kćer.

Imali smo francusko državljanstvo. To državljanstvo dobili smo sticajem životnih okolnosti: moj je otac, kao kurir Crvene armije u Odesi, morao da pobegne ispred belogardejaca, te se u poslednjem

času ukrcao na francuski brod kojim je došao u Francusku, i tu se nastanio.

Otac i majka su se upoznali u Carigradu i tamo se venčali. Naime, majčin otac je bio trgovac tepisima u Sinferopolju, gde je nekom prijatelju potpisao kredit kao žirant. Međutim, taj njegov prijatelj nije banci vratio novac, usled čega je očeva radnja propala. U pomoć su mu pritekli prijatelji iz Turske koji su prodavali tepihe, pozvali ga – i on se našao u Carigradu. No, majka i otac su ubrzo napustili Carigrad i, u potrazi za boljim životom, boravili u nekoliko zemalja: Grčkoj, Bugarskoj, Rumuniji. Za njihov boravak u Rumuniji vezan je detalj koji će moju porodicu dovesti u Jugoslaviju.

Persa Levi, Lidijina majka, ubijena je 1942. na Banjici

OČEVE ZLATNE RUKE

Moj otac je bio zlatar i, po dolasku u Rumuniju, zaposlio se kod dvorskog juvelira u Bukureštu. Kad je rumunska princeza Marija trebalo da se uda za jugoslovenskog kralja Aleksandra, dvorjani s rumunskog kraljevskog dvora naručili su kod dvorskog juvelira torbicu od zlatnih i platinskih niti, ukrašenu dragim kamenjem, kao lični dar njihovoj princezi, budućoj jugoslovenskoj kraljici. Juvelir je poverio izradu mom ocu kao svom najboljem radniku. Tata je tu torbicu izradio na opšte zadovoljstvo. Dvorski juvelir je za to dobio odlikovanje i druga priznanja, a moj otac veliku sumu novca koja mu je omogućila da se preseli u Jugoslaviju. Uzgred, da napomenem da je mnogo godina posle toga u našu radnju došao jedan gospodin s jugoslovenskog kraljevskog dvora i, u razgovoru s mojom majkom, rekao da kraljica još uvek rado nosi tu torbicu!

Otac je u Beogradu, jedno vreme, bio predstavnik nekih stranih firmi za satove, delove za satove i juvelirsku robu, dok na kraju nije sam otvorio svoju radnju, juvelirsko – časovničarsku, prodaja na veli-

ko, na Terazijama. Slovio je kao pošten i sposoban trgovac i uživao je veliki ugled. I danas mi se dešava da potomci ondašnjih trgovaca kažu da su čuli za mog oca.

Stariji brat Jakov je rođen u Beču u kojem je živela bogata rodbina moje majke. Pošto je prvo dete mojih roditelja umrlo, rodbina je pozvala mamu u Beč da bi joj mogli pružiti pomoć u slučaju nepredviđenih komplikacija prilikom drugog porođaja.

Šifra JIM:	40878
Prezime	Levi
Ime	Pesha - Persa
Datum rođenja	17 9 1895
Mesto rođenja	Sinferopolj
Ime majke	Vera r. Maranov
Ime oca	Vladimir
Ime supružnika	Majer
Devojačko prezime	Kenigfest
Devojačko prezime supružnika	
Zanimanje	domaćica
Mesto boravka PRE rata	Beograd
Mesto boravka za VREME rata	Beograd
Okolnosti smrti	Streljana 11 8 1942 na Banjici, Beograd

Obrazac Jevrejskog istorijskog muzeja o Jevrejima žrtvama fašizma sa podacima o majci Lidije Vasović

U Beogradu smo brat i ja pohađali nemačku školu jer su roditelji želeli da dobro naučimo taj jezik. Oboje smo položili malu maturu. Bili smo učlanjeni u jevrejsku omladinsku organizaciju Akiba, odakle nosim najlepše uspomene.

Pre rata kao dete nisam osetila nikakve znake antisemitizma. Ni deca – učenici u nemačkoj školi – nisu ispoljavala neprijateljstvo prema meni i mom bratu iako smo bili Jevreji. Sa mnom je u razredu bio sin nemačkog poslanika, Von Heerena, koji se prema nama ponašao kao i prema ostaloj deci.

KUĆU SRUŠILE PRVE BOMBE

Do 6. aprila 1941. živeli smo u Beogradu, u Skadarskoj ulici. Kuća u kojoj smo imali stan izgorela je, pogođena zapaljivom bombom na dan bombardovanja Beograda. Primila nas je u svoj dom porodična prijateljica Austrijanka Galijan. Osim što je pokazala razumevanje za naše nevolje, htela je da nam se oduži za razumevanje i pomoć mojih roditelja koji su, nešto ranije nju i njenu kćerku prihvatili

kad se njen muž, bankar Galijan ubio pošto je bankrotirao. Tada su one ostale na ulici, niko nije hteo da ih prihvati, pa su nju i njenu kćerku moji roditelji primili kod nas dok se nisu snašle. Kod ove porodice ostali smo sve dok otac nije pribavio lažna dokumenta.

Prema naredenju Nemaca iz 1941. godine, svi smo se prijavili policiji na Tašmajdan. Otac, majka i brat dobili su žute trake, a ja, pošto još nisam bila napunila 16 godina, nisam morala da je nosim.* Radnju su odmah konfiskovali. Sećam se plakata preko kojih su stalno objavljivane pretnje za neposlušnost i neodazivanje na naredbe Nemaca i pripadnika Nedićeve vlasti. Moj otac i brat morali su da svakodnevno idu na prinudni rad, a ja sam morala da prekinem školovanje, iako je direktor škole, pošto sam bila najbolja učenica, išao da moli Nemce da dozvole da završim godinu. Ipak, svima je priznat razred, pa i meni.

Otac je, preko italijanske ambasade, uspeo da nabavi lažne pasoše, na lažna imena.

U leto 1941. godine pobjegli smo iz Beograda, želeći da se preko Italije prebacimo u Ameriku gde smo imali rodbinu. Međutim, vratili su nas s jugoslovensko-bugarske granice jer nismo imali bugarsku vizu. Trebalo je da preko Struge, koja je tada pripadala Bugarskoj, ode-mo u Italiju. Sklonili smo se u varošicu Lebane, kod Leskovca, da bismo tu sačekali da nam prijatelji pošalju bugarske vize. U tom mestu krili smo se četiri meseca pod lažnim imenima. Otac se zvao Pavle Savić, mama – Persa, brat – Jovan, a ja Vidosava Savić.

OSTAJEM BEZ OCA, BRATA, MAJKE...

Partizani su u međuvremenu oslobodili Lebane i cela moja porodica se priključila Narodnooslobodilačkom pokretu, u novembru 1941. godine. Otac je bio u štabu Jablaničkog partizanskog odreda. Prevodio je s ruskog jezika vesti Radio-Moskve i obavljao druge poslove. Brat se nalazio na položaju s borcima. Posle tenkovskog napada Nemaca na Lebane, povukli smo se s partizanima. Odmah po našem povlačenju majka je počela da radi u partizanskoj bolnici, negujući ranjenike i tifusare. S obzirom na to da je preležala tifus, bila je imuna. Ja sam stenografski hvatala vesti i umnožavala ih... dok nije počela ofanziva Nemaca, ljotićevecaca i četnika. Tad sam priključena Pustorečkom odreda i učestvovala u bitkama. Otac i brat su s jednom

* Drugi vršnjaci Lidije Vasović tvrde da su, iako mlađi od 16 godina, obavezno nosili žute trake. Mlađi samo nisu morali da idu na prinudni rad dok ne napune 16 godina (prim. redakcije)

grupom partizana otišli u neko obližnje selo, gde su ih zarobili četnici i predali Nemeima. U Lebanu je jedan bivši tatin mušterija prepoznao oca i prijavio ga Nemeima, kao Jevrejina. Brat i otac su streljani u februaru 1942. Preživeli očevici pričali su da su Nemci najpre streljali mog brata, terajući oca da gleda smaknuće, iako je otac plakao i preklinjao da prvo ubiju njega.

Zgrada logora na Crvenom krstu u Nišu (gore) i unutrašnji deo dvorišta sa stražarskim osmatračnicama (dole)

Majka i ja smo se povukle sa partizanima. U toku borbe kod sela Magaša, blizu Leskovca, 1942. godine zarobljena sam kad sam se vratila da izvučem mog ranjenog vodnika sa čistine na kojoj je ležao.

Uspela sam da ga izvučem i sakrijem u žbunje, ali su me uhvatili. Odveli su me u sabirni logor u Leskovcu, u kojem sam ostala do 3. jula 1942. U logoru sam bila pod imenom Vidosave Savić. I moja majka je uhvaćena i dovedena u logor, ubrzo posle mene. Za nju se znalo da je Jevrejka, jedino se nije znalo da je moja majka, jer su je svi logoraši zvali „mama“. Mama je odatle najpre odvedena u logor u Nišu, a zatim na Banjicu, u Beograd, gde je, kako sam kasnije saznala, umrla od batina. Moram da napomenem da su mi, dok sam bila zarobljena, mnogo pomogli i štitili me okružni načelnik Đurić i islednik Ćirić, koji su naslućivali da sam Jevrejka, iako sam u logoru bila pod lažnim imenom.

Sa jednim partizanom sam pobešla iz tog sabirnog logora, čim nam se ukazala prilika. Uspeli smo da se ponovo povežemo sa partizanima Jablaničkog partizanskog odreda.

Do januara 1943. godine bila sam u odredu, a zatim sam, pošto sam znala stenografiju i daktilografiju, određena da radim u sreskoj ilegalnoj partizanskoj tehnici na neoslobođenoj teritoriji. Zadatak mi je bio da hvatam i umnožavam vesti i letke na geštetneru, koje su kuriri raznosili i delili narodu. Živela sam u bunkerima, pod zemljom ili u pregrađenim štalama, povremeno bežeći ispred potera kad bismo moji drugovi i ja saznali da su otkrili gde se nalazi tehnika. Nekoliko puta se desilo da sam u poslednjem momentu uspela da se izvučem.

Po oslobođenju Leskovca, postala sam novinar u tek osnovanom listu. Rukovodila sam stenografskim kursom za drugove partizane koji su se opredelili da postanu novinari. Tu sam radila veoma kratko jer sam, već u novembru 1944. godine, bila povučena u ondašnju OZN-u za Srbiju. U službi koja se bavila zaštitom naroda i imovine, kasnije transformisanoj u službu za unutrašnje poslove, provela sam ceo radni vek i iz nje otišla u penziju.